

آیا حضور صنعتگران داخلی در صنعت

نفت نهادینه است؟

مختلف دنیا تهیه کردیم و در کنار هم بسته کاری مورد تقاضا را آماده کردیم. این مسئله که ما مجبور شدیم تجهیزات را از اقصی نقاط دنیا تهیه کنیم باعث بالا رفتن هزینه‌های ما شد و موجب شد ۳ سال دیگر نیز ما درگیر این پروژه شویم و تا به امروز نزدیک به ۷ سال است که ما درگیر این پروژه هستیم. ما هنوز نتوانسته‌ایم شرکت ملی نفت را متقاعد کنیم که وقتی صنعت‌گر داخلی وارد صحنه‌ای می‌شود که قبلاً دست خارجی‌ها بوده است نمی‌تواند همان کاری را انجام دهد که یک شرکت مانند ودر فوردر با سابقه صد ساله در حال انجام آن است. بنابر این نباید انتظار داشته باشیم که عیناً همان استانداردهای آمریکایی در ایران پیاده شود. همچنین صنعتگر داخلی هزینه‌های آموزش و یادگیری را نباید برعهده بگیرد در صورتی که این هزینه‌ها را وزارت صنایع و دولت باید انجام دهد، وظیفه وزارت صنایع این است که سطح تکنولوژی کشور را ارتقاء دهد.

■ پس به این ترتیب شرکت هزینه‌های اضافی را متحمل شده‌است ...

دولت در تمام صنایع هزینه یادگیری و انتقال تکنولوژی را می‌پردازد ولی در صنعت نفت ما با این مسئله مواجه نشدیم، دلیل آن این است که پایه این صنعت توسط خارجی‌ها گذاشته شده است و همیشه به تجهیزات خارجی وابسته است و دو نکته در صنعت نفت باعث شده است که به صنعتگران داخلی زیاد توجه نشود، اول بودجه شرکت نفت ارزی است و خارجی‌ها نیازها را تأمین می‌کردند و سفارش کالا از طریق باز کردن خط اعتباری (LC) انجام می‌شده است و اصلاً ضرورت و توجه به صنعت‌گر داخلی احساس نمی‌شده است. شرکت‌های بزرگ خارجی در صنایع بالادستی نفت در ایران یا کشورهای نزدیک به ایران پایگاه‌هایی داشتند و (LC) را یکجا برای آنها باز می‌کردند و مثلاً کل خدمات حفاری را برای شرکت نفت در طول سال انجام می‌دادند و شرکت‌های خارجی تمام خدمات حفاری از جمله تجهیزات سرچاهی، درون چاهی، لوله‌گذاری و... را تأمین می‌کردند و شرکت نفت اطلاعاتی از اینکه این تجهیزات چگونه تهیه و ساخته شده است، قیمت آن چقدر است نداشت. شرکت‌های خارجی هم فقط صورت حساب می‌دادند و از (LC) برداشت می‌کردند و این یک موضوع باعث شده بود که شرکت نفت اصلاً به صنعتگران داخلی توجهی نشان ندهد.

■ به نظر شما چرا شرایط شرکت‌های خارجی با آنچه در خصوص شرکت‌های داخلی انجام می‌شود متفاوت است؟

در صنایع دیگر شما یک متقاضی داخلی دارید ریال هم دریافت می‌کنید و آرام آرام به این فکر می‌افتید که صنعت را داخلی کنید زیرا با مشکلاتی مانند ارسال ارز، ارسال کالا و... مواجه هستید و ناخودآگاه به این مسئله توجه می‌کنید که باید صنعت را داخلی کرد ولی در شرکت نفت به همان دلیلی که اشاره کردم به این صورت نبود و شما می‌بینید که تجهیزات بسیار ساده در صنعت نفت ساخته نشده است و ما خیلی از تجهیزات پیچیده‌تر از این را در سایر صنایع در ایران تولید کرده‌ایم.

نکته دوم این بود که شرکت‌های نفتی ما همیشه بهره‌بردار بوده‌اند و هیچ وقت مجری پروژه نبودند. این مسئله از حدود ۱۰ سال پیش شروع شد و با توجه به تجربیاتی که در صنعت برق کشور وجود داشت، پروژه‌ها را به صورت EPC تعریف کردند و به پیمانکاران داخلی واگذار گردید. برای مثال در صنعت برق کشور با روش‌هایی EPC شرکت مینا را تأسیس کردند و کل پروژه را به جای آنکه به شرکت‌های خارجی بدهند به شرکت‌های داخلی دادند به این ترتیب که در ابتدا یک نیروگاه را به یک شرکت داخلی می‌دادند و به او می‌گفتند به این فکر کنید که یک نیروگاه به چه چیزهایی نیاز دارد، چگونه می‌توان آن را ساخت و جمع کرد. این فکر (EPC) کاری است. این فکر برای اجرای به یک شرکت داخلی سپرده می‌شد که پشت سر او هم یک بازار ۳۰۰۰ مگا برق

تأمین تجهیزات و ساخت قطعات استاندارد مورد نیاز صنعت نفت همواره یکی از دغدغه‌های مدیران و اداره‌کنندگان این صنعت طی سال‌های اخیر است. پیش از انقلاب اسلامی صنعتگران داخلی با این صنعت ارتباطی نداشتند و تأمین قطعات و تجهیزات از طریق واردات صورت می‌گرفت و پس از جنگ نیز تا زمانی که تحریم‌های آمریکا جدی نشده بود به همکاری صنعتگران داخلی برای تأمین نیازها توجه چندانی نمی‌شد. برای بررسی نحوه تعامل فعلی صنعت نفت کشور با صنعتگران داخلی، ماهنامه گستره انرژی گفت‌وگویی با مهندس سیامک صمیمی دهکردی، مدیرعامل شرکت همراه پوشش که دارای لیسانس مهندسی مکانیک و فوق لیسانس برنامه‌ریزی سیستم‌های اقتصادی هستند و سوابقی همچون مدیریت صنایع در سازمان برنامه و بودجه سابق و قائم مقام معاون وزیر صنایع و مسئول حساب ذخیره ارزی در کارنامه خود دارند، انجام داده است که در ادامه توجه شما را به آن جلب می‌کنیم:

■ با تشکر از اختصاص وقت برای این گفت‌وگو، به عنوان اولین سؤال بفرمائید وضعیت صنعت داخلی در صنعت نفت و گاز کشور از دید شما چگونه است؟

وقتی در سال ۸۴ وارد صنعت نفت شدم متوجه شدم ما در صنعت نفت اصلاً به مفهوم واقعی صنعت نداریم و جای تأسف است با اینکه ما در این صنعت، ۱۰۰ سال در حال بهره‌برداری و استخراج هستیم ولی تا حد زیادی در این صنعت با ضعف روبه‌رو هستیم. ما در صنایع دیگر مانند صنعت خودرو، فلزات، معادن، بسیاری از مسیرهای پیشرفت را طی کرده‌ایم مسیرهای مهندسی معکوس، تولید انبوه، برند و... را طی کرده‌ایم و به یک سطح مناسبی از مهندسی رسیده‌ایم. البته خیلی از مسائل اقتصادی دست و پاگیر بوده است و ما نتوانستیم مانند بسیاری از کشورهای دیگر مانند کره جنوبی این راه را طی کنیم. اما به هر حال گام‌های بزرگی در این مسیر برداشته‌ایم، ولی ما در بخش صنعت نفت هیچ گامی از لحاظ صنعتی برداشته‌ایم.

■ به چه دلیلی در بخش صنعت نفت به لحاظ صنعتی پیشرفت محسوس نداشته‌ایم؟

برای توضیح بیشتر در این زمینه به تاریخچه شرکت همراه پوشش اشاره‌ای می‌کنم. این شرکت از حدود ۱۶ سال پیش در زمینه خدمات حفاری مشغول به فعالیت است و تقریباً از سال ۷۲ آغاز به کار نموده است. شرکت در ابتدا نمایندگی شرکت‌های بزرگ نفتی در خدمات حفاری (مانند ودر فوردر، اسمیت و...) را داشت. در آن زمان شرکت‌های داخلی که نمایندگی شرکت‌های خارجی را بر عهده داشتند، مورد قبول کارفرمایان در صنعت نفت نبودند یعنی تا این حد وابستگی به کشورهای خارجی در این صنعت وجود داشت. این موضوع بسیار جالب بود زیرا نیاز شرکت‌های خارجی به شرکت‌های داخلی برای انجام کارهای آنها در کشور محل پروژه وجود داشت، ولی عملاً کسی این شرکت‌های داخلی را قبول نداشت. اما به تدریج دولت‌های قبلی نمایندگی‌ها را قبول کردند و زمانی که قانون حد اکثر سازی در استفاده از توان داخلی مطرح شد و مشمول شرکت نفت نیز گردید شرکت نفت این موضوع را پذیرفت که شرکت‌های خارجی در ایران پیمانکار فرعی معرفی کنند، ولی باز هم قبول نکردند که کار را به ایرانی‌ها بسپارند و همچنان کار به خارجی‌ها سپرده می‌شد ولی آنها پیمانکار فرعی معرفی می‌کردند.

برای مثال شرکت ودر فوردر برنده مناقصه‌ای شده بود که دو پمپ در چاه‌های جنوب براند شرکت ودر فوردر ما را به عنوان شرکت پیمانکار فرعی معرفی کرد و ما از طریق این شرکت کار اجراء را باید انجام می‌دادیم و جالب است این قرارداد با سال ۸۵-۸۴ تالاقی کرد که تحریم‌ها علیه ایران شروع شده بود و نزدیک به دو سال طول کشید تا شرکت نفت را متقاعد سازیم که شرکت ودر فوردر کالاهای مورد نیاز را در اختیار ما قرار نمی‌دهد و قبول کنید که ما کالاهای مورد نیاز را از کشورهای دیگر تهیه کنیم و شرکت نفت این مسئله را نمی‌پذیرفت و اگر ما از جاهای دیگر کالاهای ودر فوردر را تهیه می‌کردیم با ما مقابله می‌شد. ۲ سال طول کشید تا شرکت نفت نامه‌ای را به ما دادند که شما با مسئولیت خودتان می‌توانید این کار را انجام دهید. ما بعد از ۲ سال از طریق شرکتی کانادایی قسمت‌های مختلف را مانند پمپ، تجهیزات سرچاهی، الکتروموتور و... را از نقاط

انجام دهند تعدادی را انتخاب و از آنها حمایت کنید تا بتوان با برنامه‌ریزی مناسب به تولید مطلوب داخلی دست یافت.

به عنوان نمونه اخیراً ویپ استاک که تجهیزات مخصوص پنجره باز کردن در درون چاه می باشد و پنج سال است توسط شرکت ما در داخل تولید می شود و طبق قانون و بخشنامه ریاست محترم جمهور باید از داخل خریداری شود اخیراً در یک مناقصه به علت اینکه قیمت خارجی فقط ۱۰ میلیون تومان بیشتر از داخلی بود یک خرید ۷۰۰ میلیون تومانی را به یک شرکت از دوی واگذار کردند. در این زمان دولت باید بدانند شرکت‌های داخلی در همان ابتداء مانند شرکت‌های اروپایی و آمریکایی نمی‌توانند تولید کنند و باید از آنها حمایت شود تا بتوانند مسیرهای پیشرفت را پله پله طی کنند. همچنین اگر قانونی هم وجود دارد وزیر نفت برای اینکه مصلحت اجرا شود و شرکت‌های داخلی نیز در این عرصه بتوانند فعالیت کنند مجوز فعالیت را به شرکت‌های داخلی حتی اگر برخلاف قانون باشد، بدهند تا شرکت‌های داخلی هم مانند خارجی‌ها بتوانند به نحو احسن فعالیت نمایند. به نظر من دولت به عنوان متصدی توسعه صنعتی در کشور باید وارد میدان شود و به صورت‌های مختلف مانند، تعیین تعرفه‌ها که نگذار کالا از خارج وارد شود، استانداردسازی‌ها، گذافتن قوانین، وظیفه حمایتی خود از صنعتگران داخلی را انجام دهد.

■ دولت به چه ترتیب می‌تواند برای تأمین نیازهای شرکت‌ها به شرکت‌های داخلی اعتماد کرده و به آنها فرصت کار بدهد؟

اگر تفکر مدیران ما اصلاح شود این تفکر به افراد پایین‌تر نیز انتقال می‌یابد، زمانی که افراد بالاتر چنین تصمیمی را ندارند این تفکر اصلاح نمی‌شود، باید مدیران چهار شرکت اصلی در وزارت نفت و وزیر نفت نظر دولت را جلب کنند و به این موضوع توجه کنند که ما در صنعت نفت دچار عقب‌ماندگی هستیم و عده‌ای از شرکت‌ها را انتخاب کنند و از آنها حمایت کنند تا به راحتی این مسیر طی شود. این موضوعی نیست که نتوانیم در ایران آن را حل کنیم ما نیز مانند بسیاری از کشورها به راحتی می‌توانیم این مسیر را طی کنیم. مثالی که من می‌توانم درباره این موضوع بزنم این است که دولت باید تعدادی لوکوموتیو بسازد و به چند شرکت داخلی اجازه فعالیت دهد و از بین آنها تعدادی را انتخاب کند تا آنها لوکوموتیو شوند و بقیه را به دنبال خود بکشاند ما مشکلی که در ایران داریم این است که نمی‌خواهیم قبول کنیم کسی بزرگ شود، ولی در کشورهای دیگر آنها وقتی غولی را می‌سازند، حمایتش می‌کنند تا بزرگ شود چون می‌دانند آنها لوکوموتیو می‌شوند و بقیه را به دنبال خود می‌کشاند. ما الان در اصفهان می‌بینیم به خاطر وجود ذوب آهن صنعتی‌تر از بقیه شهرهای کشور است. زیرا ذوب آهن توانسته است صنایع دیگر را به دنبال خود بکشاند. در صنعت نفت میزان تولید برای مدیران و دولت قابل توجه بوده‌است، اما اینکه چگونه از امکانات صنایع داخلی باید برای این صنعت استفاده کنیم اهمیت چندانی در گذشته نداشته‌است. مشکل ما در شرکت نفت این است که بافت دولتی در شرکت نفت حفظ شده‌است. در حالی که اگر می‌خواهیم به تولیدات بالاتر دست پیدا کنیم باید بافت دولتی شکسته شود دولت سیاست‌گذار شود نه بهره‌بردار باشد. اکنون در ایران بهره‌بردار، نفت، هم دولت است و هم پیمانکار دولتی است و هنوز این تفکر جا نیفتاده است که می‌تواند بخش خصوصی هم مسئول اجراء و بهره‌برداری باشد. در حالی که در صنایع دیگر کشور، این گونه نیست و علت آن این است که دولت در سیستم بهره‌برداری، کارایی لازم را ندارد، مثلاً شرکت ملی حفاری با ۴۵ دکل ۱۲۰۰۰ کارمند به جای اینکه ۸۰ تا ۷۰۰ چاه در طول سال حفر کند باید بتواند ۳۰۰ تا ۲۰۰ چاه حفر کند یعنی از هر دکل باید ۳ تا ۴ چاه بزند ولی کنترل این ۱۲۰۰۰ کارمند مشکل است به همین دلیل به نتیجه مطلوب با دولتی بودن دست پیدا نمی‌کنیم.

■ آیا با حضور شرکت‌های دولتی امکان حضور شرکت‌های خصوصی در انجام پروژه‌ها مقدور می‌شود؟

در صنعت نفت تمام بافت‌ها دولتی است و اگر هم چند شرکت کار حفاری را انجام می‌دهند با دشواری‌های زیادی روبه‌رو هستند. زمانی در صنعت سیمان همین اتفاق افتاد سیمان یکی از معضلات کشور بود چون تا سال ۶۴ تفکر دولتی بود، ۵ سال طول می‌کشید تا کارخانه‌ای احداث شود و مشکل تقاضای سیمان هنوز حل نشده باقی‌مانده بود تا اینکه در سال ۸۰ در حساب ذخیره ارزی این موضوع مطرح شد که باید این پول به بخش خصوصی داده شود ما در حساب ذخیره ارزی یک مصوبه گذاشتیم که هر کسی که می‌تواند کارخانه سیمان احداث کند ما ۲۵ میلیون یورو با نرخ سود سه درصد و ۱۵ ساله به آنها وام می‌دهیم در آن زمان ۴۵ میلیون تن از ما مجوز گرفتند و مشکل سیمان در کشور حل شد درحال حاضر در صنعت نفت نیز باید چنین اقدامی صورت بگیرد و دولت باید به بخش خصوصی اعتماد کند.

وجود داشت. به شرکت‌های داخلی این فرصت داده شد که در ابتداء فکر مهندسی کنند و مشخص کنند که برای این کار چند بسته کاری وجود دارد، صنعت برق با این تفکر ۹۰ درصد بومی شده است. در آن زمان تفکر توسعه پروژه‌های را در بخش نفت به راه انداخته شد قبل از آن همه شرکت‌ها بهره‌بردار بودند چون سیستم خارجی بود و کسی به فکر داخلی‌سازی نیافتاده بودند. ولی در آن زمان مطرح کردند که ما میدان‌هایی را تعریف کنیم و کل میدان‌ها را به شرکت‌های ایرانی بدهیم که همه اینها تفکر توسعه‌ای به روش (EPC) بود. قبلاً به این صورت نبود ما به صورت پروژه‌های فکر نمی‌کردیم، از آن زمان صنعت نفت دچار تحول شد و شرکت‌های بخش خصوصی و دولتی مانند، ایدرو به عنوان متولی سازمان نوسازی صنایع در صنعت نفت از آن زمان در این حوزه وارد شد و سپس شرکت‌های بزرگ مهندسی کشور نیز وارد این کار شدند.

■ آیا تحریم‌ها نیز در توجه به ارجاع کار به صنعت داخلی مؤثر بوده‌است؟

تحریم‌ها احتیاج به شرکت‌های داخلی را بیشتر کرد در همین زمان، دولت با وزارت صنایع باید این بحث را مطرح می‌کردند که احتیاج ما به شرکت‌های داخلی بیشتر شده‌است و اینکه شرکت‌های داخلی هنوز در این صنعت در ابتدای راه هستند و باید آنها را ارتقاء داد و باید روش‌هایی را تدوین کنیم که چگونه این ارتقاء را انجام دهیم. زمانی که بنده در وزارت صنایع مشغول بودم این موج به وزارت صنایع رسید که بخش نفت به صنعت احتیاج دارد. جلسات متعددی می‌گذاشتند و در آنجا این بحث مطرح شد که دولت باید وظایف حمایتی خود را با اعتبارات، با توزیع کار، با استانداردهای و ... انجام دهد. به عنوان نمونه کشوری مانند نروژ که ۴۰ سال است از نفت خود بهره‌برداری می‌کند، درحال حاضر بعد از آمریکا تجهیزاتی دارد که ما که پس از ۱۰۰ سال از تولید نفت آن تجهیزات را نداریم. این به این دلیل است که به نیرو و ساخت داخل خود اتکا نکرده‌ایم.

■ برای تأمین تجهیزات و ساخت قطعات مورد نیاز صنعت نفت آیا به مشارکت با شرکت‌های خارجی نیازی نداریم؟

ما زمانی نماینده شرکت اسمیت و یک شرکت هلندی برای کج کردن چاه‌ها بودیم، کج کردن چاه‌ها در ایران تکنولوژی قدیمی داشت و یک تکنولوژی جدید از حدود ۱۵ سال پیش مطرح شد که با کمک آن ظرف مدت کوتاهی این کار انجام می‌شد و شرکت ما برای اولین بار به نمایندگی از شرکت‌های خارجی این تکنولوژی را وارد ایران کرد ولی این کار با سال ۸۵ که تحریم‌ها علیه ایران شروع شده بود تلافی کرد. در آن زمان من به این فکر افتادم که آیا این تجهیزات را می‌شود در ایران تولید کرد؟ تولید در ایران مشکلات خاص خود را دارد و مسئله دیگری که ما با آن مواجه بودیم این بود که تجهیزاتی که می‌خواستیم در ایران تولید کنیم هزینه آن در حدود ۱۰۰ میلیون تومان بود، ولی چنانچه مشکلی در آن چاه به وجود می‌آمد ارزش چاه در حدود ۳۰ میلیون دلار است که در صورت بروز مشکل، شرکت نفت تمام هزینه‌ها را از ما دریافت می‌کرد.

ما با هزینه خود نقشه را از خارج تهیه و شروع به ساخت تجهیزات در ایران نمودیم و زمانی که کارفرما با ما تماس گرفت و سراغ تجهیزات مورد نیاز خارجی را از ما گرفت ما تجهیزات ساخت خودمان را معرفی کردیم، اما برای این کار تدارک و آزمایش‌های لازم برای تجهیزات قابل نصب در درون چاه را انجام داده بودیم و از کیفیت تولید خود مطمئن بودیم و زمانی که کارفرما به ما گفت که چرا شما این موضوع را به ما اطلاع ندادید، گفتیم در این صورت شما با خرید تجهیزات از ما موافقت نمی‌کردید. زمانی که موفق به نصب تجهیزات مورد نظر در چاه شدیم کارفرما سفارش ساخت ۶۰ ست دیگر از این تجهیزات را به ما داد. البته شرکت ما هزینه ریسک این کار را پذیرفت در حالی که دولت و شرکت نفت باید این هزینه‌ها را متقبل می‌شدند.

■ دولت چگونه باید هزینه‌های ریسک سپردن کار به صنایع داخلی را تقبل کند؟

چند سال پیش من مدیر یکی از شرکت‌های داخلی وابسته به بنیاد شهید بودم در آنجا برای تأمین بعضی از قطعات که از خارج وارد می‌شد به نیروهای فارغ‌التحصیل دانشگاهی اعتماد کردیم و پس از چند بار رفع مشکل بالاخره آنها توانستند آن قطعات را برای ما تأمین کنند. البته هزینه و زمان لازم برای این کار را پذیرفتیم تا این کار انجام شود. دولت هم باید همین کار را انجام دهد و روش‌های متعددی برای حمایت از صنعتگران ایجاد کند اما در صنعت نفت هیچ حمایت چشمگیری از صنعتگران وجود ندارد.

شرکت ما به شرکت نفت این موضوع را اطلاع داده بود که در زمینه مهندسی و طراحی مشکلی نداریم و تفاهم‌نامه هم با کشورهای خارجی در زمینه انتقال تکنولوژی داریم شما ۱۵ حلقه چاه در اختیار ما قرار دهید که بتوانیم تجهیزات مورد نظر را نصب کنیم اما آنها موافقت خود را اعلام نمی‌کردند، دو سال در مناقصه شرکت کردیم گفتند از لحاظ فنی ضعیف هستید در این مناقصه هم تمام شرکت‌های داخلی را رد کردند و دوباره کارها را به شرکت‌های خارجی سپردند. من به معاون محترم شرکت نفت نیز گفته‌ام که به صنعت‌گران اعلام کنید که چنین کالاهایی را شرکت نفت نیاز دارد و می‌خواهیم ساخت داخل داشته باشیم و چه کسانی می‌توانند این کار را